

BACHELORSCRIPTIE

Taalafhankelijkheid bij het nemen van morele
beslissingen: Standaard Nederlands versus
Limburgs dialect

Begeleider: Susanne Brouwer
Tweede beoordelaar: Stefan Frank

D.H. de Reuver
S4488148

Taalafhankelijkheid bij het nemen van morele beslissingen: Standaard Nederlands *versus* Limburgs dialect

SAMENVATTING

Bij het nemen van morele beslissingen willen mensen zich zo min mogelijk laten leiden door externe factoren. Eerder onderzoek heeft echter uitgewezen dat de taal waarin een dilemma wordt gepresenteerd, een verschil uitmaakt of er meer deontologische of utilitaristische beslissingen worden genomen (ook wel het foreign language effect genoemd). Het doel van het huidige onderzoek is te testen of een regionale variatie van een taal, een dialect, ook een significante invloed uitoefent op het nemen van morele beslissingen. De verwachting was dat het lezen in een dialect, net als lezen in een buitenlandse taal, een hogere cognitieve belasting vereist dan het lezen in het Nederlands, waardoor er meer utilitaristische beslissingen worden genomen. Moedertaalsprekers van het Heldens dialect kregen morele dilemma's voorgelegd in het Heldens (N = 43) of in het Nederlands (N = 40). De resultaten lieten zien dat dialectsprekers inderdaad meer moeite hadden om in het dialect te lezen en te schrijven in vergelijking met lezen en schrijven in het standaard Nederlands, maar een verschil in moreel redeneren door het gebruik van dialect werd niet gevonden. Een mogelijke verklaring voor het uitblijven van een effect moet gezocht worden in inhoudelijke tekortkomingen in de dilemma-omschrijvingen.

INLEIDING

‘Een tram is op hol geslagen en dendert over het spoor. Vijf spoorwerklieden zullen omkomen als er niet ingegrepen wordt. Jij staat naast een zwaarlijvige onbekende op een loopbrug over dat spoor en de enige manier om de vijf werklieden te redden is door de zwaarlijvige onbekende te duwen, zodat zijn zware lijf de tram zal stoppen. De onbekende zal hierbij sterven, maar de werklieden zullen overleven. Wat doe je?’

Een klassiek moreel dilemma dat al veel participanten aan het denken heeft gezet (Thomson, 1985). Dilemma's lenen zich door hun extremiteit goed voor onderzoek naar beslissingsprocessen. Vaak wordt gedacht in termen van ‘goed’ of ‘fout’, maar vooral bij dilemma's ligt deze kwestie een stuk ingewikkelder. De standpuntbepaling is aan verschillende factoren onderhevig en een van de factoren die de afgelopen jaren sterk onderzocht is, betreft de taal waarin het dilemma wordt gepresenteerd (bijv. Ciolletti, McFarlane & Weissglass, 2016; Costa, Foucart, Hayakawa, Aparici, Apestequia, Heafner & Kayser, 2014a; Costa, Foucart, Arnon, Aparici & Apestequia, 2014b; Costa, Hayakawa, Foucart & Keysar, 2016; Geipel, Hadjichristidis & Surian, 2015a; Geipel, Hadjichristidis & Surian, 2015b; Geipel, Hadjichristidis & Surian, 2016; Keysar, Hayakawa & An, 2012). Waar voorgaand onderzoek zich heeft gericht op de invloed van een buitenlandse taal (ook wel het *foreign language effect* genoemd), heeft het huidige onderzoek tot doel om de invloed van een regionale taalvariant, een dialect, op de cognitieve processen, die betrokken zijn bij moreel redeneren, aan te tonen.

Moreel redeneren wordt door Haidt (2001) gedefinieerd als ‘evaluating the (good vs. bad) actions or character of a person that are made with respect to a set of virtues held to be obligatory by a culture or subculture’ (p. 817). Bij het nemen van morele beslissingen wordt dus bepaald wat goed en wat fout is. Volgens het psychologisch model van Greene en Haidt (2002) wordt het beslissingsproces wat hieraan ten grondslag ligt, in gang gezet door een emotioneel en een rationeel proces. Deze theorie wordt ook wel het *dual processing account* genoemd. De processen worden uitgelokt door respectievelijk de emotionele inhoud van het dilemma en de beredeneerde uitkomst van de mogelijke oplossingen. De uiteindelijke beslissing in een dilemma hangt onder andere samen met de dominante verhouding van het ene proces ten opzichte van het andere. Wanneer het emotionele proces sterk van invloed is, zal een beslissing een intuïtief karakter hebben dat de rechten van het individu voorop stelt – een deontologische beslissing. Als de ratio de overhand heeft, zal een beslissing eerder in lijn liggen met het algemeen-maatschappelijk belang – een utilitaristische beslissing. In het klassieke trolley dilemma van Thompson (1985) zou een deontologische beslissing inhouden dat er geen actie

ondernomen wordt en de vijf spoorwerklieden ten gevolge van de aanrijding komen te overlijden. Het opofferen en dus vermoorden van een onschuldige onbekende is immers in strijd met de natuurlijke wetten van het leven. Bij een utilitaristische beslissing zou in deze situatie de onbekende worden opgeofferd om de werklieden te redden, want een persoon die overlijdt, is minder ernstig dan vijf.

Factoren van invloed op het nemen van morele beslissingen

Vorig onderzoek heeft laten zien dat de sterkte van de rationele of intuïtieve processen bij het nemen van morele beslissingen kan variëren, waardoor er in meer of mindere mate utilitaristische of deontologische beslissingen worden genomen. Factoren die hier invloed op hebben, zijn onder andere cognitieve belasting (Greene, Morelli, Lowenberg, Nystrom, & Cohen, 2008), stress (Starcke, Ludwig & Brand, 2012; Youssef, Dookeeram, Basdeo, Francis, Doman, Ditshotlo & Legall, 2012) en de taal waarin een dilemma wordt aangeboden (Cipolletti et al. 2016; Costa et al. 2014a; Costa et al. 2014b; Costa et al. 2016; Geipel et al. 2015a; Geipel et al. 2015b; Geipel et al. 2016; Keysar et al. 2012).

Zo stellen Greene et al. (2008) dat de mate van cognitieve belasting, net als stress, samenhangt met besluitvormingsprocessen. Aan de hand van reactietijdmetingen vonden zij een verschil tussen utilitaristische en deontologische beslissingen, ‘with the former driven by controlled cognitive processes and the latter driven by more automatic processes’ (p. 1151). In tegenstelling tot hun hypothese ging deze hogere mate van cognitieve processen niet gepaard met een afname in het aantal utilitaristische beslissingen: ‘While load impacted RT, it did not reduce the proportion of utilitarian judgments, as one might have expected based on our theory’ (p. 1151).

Starcke et al. (2012) en Youssef et al. (2012) hebben aangetoond dat mensen onder invloed van stress minder utilitaristische beslissingen nemen dan wanneer er geen stress wordt ervaren. Dit effect blijkt onafhankelijk van de soort stress, aangezien in de onderzoeken van verschillende stressoren gebruik is gemaakt.

Costa et al. (2014a) gingen in hun onderzoek door op de niet bewezen hypothese van Greene et al. (2008) en betwistten de stelling dat een hogere cognitieve belasting tot minder utilitaristische beslissingen zou leiden. Zij stelden juist het tegenovergestelde als het gaat om het lezen van een dilemma in een buitenlandse taal. Volgens de auteurs vereist het gebruik van een buitenlandse taal meer cognitieve activiteit en dit zou in de lijn van Greene et al. (2008) moeten leiden tot een afname in het aantal utilitaristische beslissingen. Echter, Costa et al. (2014a) stellen dat deze afname gedomineerd wordt door een toename die veroorzaakt wordt

door de emotionele afstand die groter is in een buitenlandse taal ten opzichte van de moedertaal: ‘In general, a foreign language elicits less intense emotional reactions relative to a native language. [...] Additionally, heuristic biases that are driven by emotional factors [...] are reduced when people make decisions in a foreign language’ (p. 1). De veronderstelling dat een buitenlandse taal een grotere psychologische en emotionele afstand is door Dewaele (2004) bewezen in een experiment, waarbij proefpersonen de kracht van de emotionele inbreuk moesten beoordelen die scheldwoorden op hen maakte. Scheldwoorden in een buitenlandse taal bleken als minder indringend te worden ervaren dan scheldwoorden in de eigen taal. De resultaten uit Costa et al. (2014a) toonden aan dat morele beslissingen inderdaad mede afhankelijk zijn van de taal: ‘moral judgments and decisions depend on the native-ness of the language in which a dilemma is presented, becoming more utilitarian in a foreign language’ (p. 5). In hun tweede experiment boden ze het trolleydilemma in beide varianten (*footbridge* en *switch*) aan, zowel in de buitenlandse taal als de moedertaal. Waar de handeling in de *footbridge*-variant van persoonlijke aard was (de handelende persoon staat naast de onbekende en moet deze van de brug af duwen), was de *switch*-variant onpersoonlijk (de handelende persoon staat naast de rails met zicht op een wissel met twee vervolgtrajecten. Op het vervolgtraject van de huidige route staan vijf spoorwielkleden en op het alternatieve traject staat er een. De handeling bestaat hier uit het omzetten van de wissel). In de *footbridge*-variant trad het *foreign language effect* wel op, maar in de *switch*-variant werd het effect niet gevonden. Daarnaast vonden Costa et al. (2014a) dat het gevonden *foreign language effect* samenhang vertoont met de taalvaardigheid van participanten: hoe vaardiger de participanten zich in de buitenlandse taal inschatten, hoe meer hun beslispatroon dat van de moedertaalsprekers evenaarde.

Geipel et al. (2015b) betwijfelden of de resultaten uit Costa et al. (2014a) werden veroorzaakt door de grotere emotionele afstand die de buitenlandse taal veroorzaakte. Zij herhaalden allereerst experiment twee uit Costa et al. (2014a), waarbij zowel de *footbridge*- als de *switch*-variant werden voorgelegd, en vonden eveneens een *foreign language effect* bij de eerste variant. In een tweede experiment gingen ze na in hoeverre de buitenlandse taal de emotie medieerde. In beide varianten van het trolley dilemma was dit niet het geval: de emotionele impact werd bij beide verzacht. Dit impliceert dat de emotionele afstand niet verantwoordelijk is voor het waargenomen *foreign language effect*. Verder hadden Geipel et al. de verwachting dat het effect wel gevonden zou worden in persoonlijke dilemma’s en niet in onpersoonlijke. Het derde experiment stelde deze hypothese op de proef, maar in zowel een persoonlijk (*footbridge*) als een onpersoonlijk dilemma (*lost wallet*) werd het *foreign language effect*

waargenomen. In het *lost-wallet*-dilemma werd een portemonnee met geld gevonden en moest de participant beslissen om de portemonnee met of zonder het terug te geven aan de vermogende eigenaar, terwijl de handelende persoon in een financieel zware periode zit. Op grond van hun resultaten uit het laatste experiment concluderen ze met het voorstel dat een buitenlandse taal het morele oordeel zou kunnen beïnvloeden doordat het een vermindering van normatief besef zou veroorzaken.

Het huidige onderzoek gaat niet dieper in op de vraag waar het *foreign language effect* door wordt veroorzaakt, maar heeft als doel het bereik ervan te verbreden door een minimale aanpassing op het onderzoek van Costa et al. (2014a) en Geipel et al. (2015b). Waar zij onderzochten of het aanbieden van dilemma's in de moedertaal of een buitenlandse taal invloed heeft op het beslissingsproces, wordt hier onderzocht of dit *foreign language effect* ook optreedt wanneer morele dilemma's aangeboden worden in een regionale variatie op de moedertaal: een dialect.

Invloed van dialect

Vorig onderzoek heeft aangetoond dat het luisteren naar een regionaal accent invloed kan hebben op verschillende processen. In het onderzoek van Dixon, Mahoney en Cocks (2002) kregen participanten een opname te horen van een verhoordialoog tussen een verdachte en een politieagent. De verdachte had een standaard-Brits accent of een accent uit Birmingham, wat *between-subjects* werd gemanipuleerd. Uit de resultaten volgde dat de participanten de verdachte meer schuldig vonden wanneer hij met het accent uit Birmingham sprak, dan wanneer hij met een standaard-Brits accent sprak.

Door Lev-Ari (2015) werd onderzocht of de verwerking van spraak bij luisteraars op een andere manier verliep bij het luisteren naar een moedertaalspreker in vergelijking met een niet-moedertaalspreker. In dit *eye-tracking*-experiment moesten participanten plaatjes met een gemeenschappelijk thema selecteren aan de hand van een instructie die al dan niet door een moedertaalspreker werd voorgelezen. De resultaten wezen uit dat de participanten die de instructie hadden gekregen van een niet-moedertaalspreker, meer interpreteren aan de hand van de context en meer afhankelijk zijn van deze context om op de volgende aanwijzingen te anticiperen. Het kost dus meer moeite, meer cognitieve capaciteit om een instructie te volgen die door een niet-moedertaalspreker wordt voorgelezen.

Huidig onderzoek

In het huidige onderzoek wordt onderzocht in hoeverre een dialect dialectsprekers beïnvloedt bij het nemen van beslissingen bij het lezen van morele dilemma's. Aangezien dialecten van dorp tot dorp verschillen, is ervoor gekozen om voor het experiment het dialect van één dorp te gebruiken en het experiment enkel in dat dorp af te nemen. Het dorp dat geselecteerd is, betreft Helden in de provincie Limburg. Helden telt voldoende inwoners (6140 in 2017), waardoor er voldoende participanten kunnen worden benaderd, maar het dorp is ook niet te groot, waardoor het dorps dialect, het Heldens of in de volksmond 'Dörps', slechts een minimale variatie binnen het dorp kent. Bovendien wordt er door rivaliteit met het naastgelegen dorp Panningen veel waarde gehecht aan de dorpscultuur, waardoor het belang van het eigen dialect wordt versterkt.

Het Heldens dialect wordt in het algemeen doorgegeven bij de opvoeding binnen het gezin: de kinderen worden er letterlijk mee grootgebracht. Vanaf de geboorte leren dialectsprekers de Nederlandse taal en het dialect simultaan. Wanneer een kind geboren wordt in een gezin van dialectsprekers, is de kans zelfs groot dat het kind eerst het dialect zal leren, voordat het in aanraking komt met de moedertaal. Let wel, het gaat hier om de vaardigheden spreken en luisteren. Wat betreft deze vaardigheden zijn dialectsprekers vaak even sterk in het Nederlands en het dialect met een eventuele voorkeur voor een van beide. Deze voorkeur is geheel persoonsafhankelijk, maar vaak geldt wel dat hoe ouder de dialectspreker, hoe sterker de voorkeur.

Lezen en schrijven zijn vaardigheden van een heel andere orde. Deze worden meestal in het Nederlands aangeleerd wanneer kinderen naar de basisschool gaan en slechts enkelen leren op latere leeftijd om deze vaardigheden in het dialect toe te passen. Hierbij moet worden gedacht aan een zeer select gezelschap van schrijvers van Carnavalsliedjes en dorpskluchten. Lezen en schrijven wordt voornamelijk op school en in het werkveld toegepast en daar wordt gebruik gemaakt van de Nederlandse taal. In de schriftelijke communicatie op sociale media als *WhatsApp*, *Facebook* en *Instagram* wordt door velen wel het dialect aangewend, maar dit is niet aan een strenge spelling en grammatica gebonden en bovendien gaat het daar voornamelijk

Figuur 1.
Ligging van het dorp Helden in de provincie Limburg, Nederland

om (zeer) korte tekstfragmenten. De ontwikkeling in lezen en schrijven in het dialect blijft dus oppervlakkig en wordt weinig onderhouden. Het lezen van een complexere tekst die geschreven is in het dialect, zal door een gebrekkige ervaring een grotere cognitieve inspanning vergen. De verwachting is dat deze verhoogde cognitieve belasting ervoor zorgt dat de dilemma's voorgelegd in het dialect, net als bij dilemma's in een buitenlandse taal (Costa et al. 2014a; Geipel et al. 2015b), tot meer utilitaristische beslissingen zullen leiden, dan wanneer het dilemma in de Nederlandse taal wordt aangeboden.

METHODE

Materiaal.

In een vragenlijst (Nederlands of dialect) werden negen korte teksten aangeboden aan de participanten. Beide varianten van de vragenlijst zijn opgenomen in respectievelijk appendix I_A en I_B. De korte teksten betroffen dilemma's. In totaal werden er zes morele en drie niet-morele dilemma's opgesteld. De morele dilemma's bestonden uit drie persoonlijke (PERS, *personal*) en drie onpersoonlijke (IMP, *impersonal*) varianten. Vier van de zes dilemma's zijn afkomstig uit Geipel et al. (2015b) en twee van de zes komen uit Greene et al. (2008).

Bij het dilemma 'verloren portemonnee' (IMP₁) moest de participant beslissen of ze een portemonnee met of zonder het geld aan de eigenaar zouden teruggeven (Geipel et al. 2015b). Het tweede onpersoonlijke dilemma, 'belasting' (IMP₂), stelde de participant voor de keuze om persoonlijke uitgaven op te geven als zakelijke uitgaven om de belasting te verlagen (Greene et al. 2008). Het klassieke dilemma 'wissel' (IMP₃) stelde de participant voor de keuze om als bestuurder van een trolley geen handeling te verrichten, waardoor vijf onbekenden zouden sterven, of een wissel om te zetten, waardoor één onbekende zou overlijden (Geipel et al. 2015b). Het persoonlijke dilemma 'loopbrug' (PERS₁) is de klassieke tegenhanger van 'wissel'. Hierbij moet de participant beslissen om al dan niet een zwaarlijvige onbekende van een brug te duwen en op te offeren om een trolley te stoppen en vijf andere onbekenden op het spoor te redden van de dood (Geipel et al. 2015b). Daarnaast kon de participant bij het dilemma 'hulende baby' (PERS₂) ervoor kiezen om zijn eigen baby laten stikken om te voorkomen dat hijzelf en diverse anderen ontdekt en omgebracht zouden worden door vijandige soldaten (Geipel et al. 2015b). Het derde persoonlijke dilemma, 'vitamines' (PERS₃), ging over een familie van zes met een genetisch veroorzaakt vitaminetekort die alleen gered kon worden door

een nier van een man te verwijderen, waarbij de man zou overleven (Greene et al. 2008). De man verzette zich, maar de participant had de macht te bepalen wat er ging gebeuren.

Er zijn ook drie niet-morele dilemma's (LANG, *language*) opgenomen. Deze niet-morele dilemma's dienden als filler en er werd geen taaleffect bij deze dilemma's verwacht. Twee van de drie waren afkomstig uit Geipel et al. (2015b). Bij het dilemma 'planttransport' (LANG₁) moest de participant kiezen om al dan niet twee keer naar de winkel te rijden om de bekleding van de auto te beschermen tegen de modder van de gekochte planten. Het dilemma 'Trein of bus?' (LANG₂) betrof een keuze om de trein of de bus te nemen met elk zijn eigen risico's (Geipel et al. 2015b). Het laatste dilemma, 'spaghetti' (LANG₃), was zelfbedacht. In dit dilemma leefde de participant zuiniger. Hij had voor twee dagen gekookt, had de tweede dag geen zin in die maaltijd en stond voor de keuze tussen een nieuwe of de oude maaltijd, die anders de dag erna gegeten kon worden.

De vragenlijst met dilemma's werd eerst in het Nederlands opgesteld en vervolgens werden alle dilemma's en de bijbehorende vragen vertaald naar het dialect. De introductie en de afsluitende vragenlijst werden niet vertaald naar het dialect. De vertaling werd verricht door een vrouwelijke dialectspreker van 54 jaar, die vaardig is in het Heldens dialect en bovendien zeer frequent teksten schrijft in dit dialect.

Participanten.

Aan het onderzoek namen 128 participanten deel. Hiervan werden er 35 uitgesloten van deelname, omdat zij niet het vereiste dialect spraken en vervolgens werden er nog zeven participanten uitgesloten, omdat zij de vragenlijst onvolledig hadden ingevuld. Daarnaast besloten drie participanten tijdens deelname de vragenlijst voortijdig te beëindigen. Uiteindelijk zijn de data van 83 participanten verzameld en opgenomen in de analyses ($N_{\text{NEDERLANDS}} = 40$; $N_{\text{DIALECT}} = 43$).

De participanten waren dialectsprekers woonachtig in het dorp Helden, provincie Limburg (Nederland). De leeftijd varieerde tussen de 18 en 78 jaar oud [$M = 46$ jaar en 3 maanden; $SD = 15.80$]. Allen waren in Nederland geboren en hadden de Nederlandse nationaliteit. Aan het experiment deden een vrijwel gelijk aantal mannen [$N = 41$] en vrouwen [$N = 42$] mee. Het opleidingsniveau liep sterk uiteen: 4 participanten waren helemaal niet geschoold, 22 participanten hadden enkel een middelbare scholing gehad ($N_{\text{VMBO}} = 12$; $N_{\text{Havo}} = 7$; $N_{\text{VWO}} = 3$) en 57 participanten hadden een ander opleidingsniveau ($N_{\text{MBO}} = 30$; $N_{\text{HBO}} = 16$; $N_{\text{WO}} = 11$).

Er werd een *Paired Samples T-Test* uitgevoerd op de zelf-beoordeelde taalvaardigheid in het Nederlands en het dialect en percentageverhouding van het gebruik tussen beide talen, hierna

respectievelijk ‘taalvaardigheid’ en ‘frequentie’. De resultaten van deze analyse staan in Tabel 3. Bij de taalvaardigheid werd er geen significant verschil gevonden bij de taak ‘spreken’ en ‘luisteren’ ($p > .05$). Participanten vinden dat ze in het dialect net zo vaardig zijn in deze taken als in het Nederlands. Toch is er wel een trend dat participanten zich in het dialect vaardiger vinden bij het ‘spreken’ dan in het Nederlands ($t(82) = -1.707, p < .10$). Het verschil tussen de taken ‘schrijven’ ($t(82) = 9.148, p < .001$) en ‘lezen’ ($t(82) = 7.840, p < .001$) is wel significant. Participanten vinden dat ze bij het schrijven en lezen vaardiger zijn in het Nederlands dan in het dialect.

Bij de frequentievragen was er bij iedere taak, spreken ($t(82) = -4.728, p < .001$), luisteren ($t(82) = -2.909, p < .01$), schrijven ($t(82) = 23.099, p < .001$) en lezen ($t(82) = 29.721, p < .001$), sprake van een significant verschil. Waar de participanten zich bij het spreken en luisteren meer bedienen van het dialect, maken ze bij het schrijven en lezen meer gebruik van het Nederlands.

Tabel 3.

Het gemiddelde en de standaarddeviatie per taalkundige taak en per taalconditie en de significantie van de *Paired Samples T-Test* (* $p < .01$, ** $p < .001$).

Taak	Taal	Taalvaardigheid		Frequentie	
		Gemiddelde	p -waarde	Gemiddelde	p -waarde
Spreken	NL	4.48 (.80)	.092	38.05 (22.46)	**
	DL	4.66 (.72)		61.35 (22.77)	
Luisteren	NL	4.63 (.76)	.469	43.17 (20.41)	*
	DL	4.69 (.62)		56.11 (20.50)	
Schrijven	NL	4.35 (.80)	**	89.73 (15.67)	**
	DL	3.08 (1.19)		10.27 (15.67)	
Lezen	NL	4.58 (.74)	**	89.94 (12.24)	**
	DL	3.69 (1.00)		10.06 (12.24)	

Instrumentatie.

Na ieder dilemma werd de participant verzocht om vier vragen te beantwoorden. De volgorde van deze vragen was constant gehouden. De eerste vraag (Q1) werd gesloten gesteld (Geipel et al. 2015b – experiment 1 en 2), waarmee de participant gedwongen werd om stelling te nemen ten aanzien van het dilemma en de gevolgen tegen elkaar af te wegen – *Duw jij de onbekende op het spoor om de vijf werklieden te redden*. Hierbij correspondeerden *Ja* en *Nee*

in ieder dilemma met respectievelijk een utilitaristische en een deontologische beslissing. Met de tweede vraag (Q2) werd de beslissing op een zevenpuntsschaal (1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht) gemeten (Geipel et al. 2015b – experiment 2) – *Een onbekende het spoor op duwen vind ik in deze situatie...* Waar in de eerste vraag de gevolgen werden afgewogen, is het nu de vraag in hoeverre de handeling verboden dan wel verplicht gevonden wordt. De handeling wordt in de vraagstelling dan ook centraal gesteld door enkel met ‘in deze situatie’ naar het dilemma te refereren. Bij deze schaal stond ‘1 = verboden’ bij ieder dilemma voor een deontologische en ‘7 = toelaatbaar’ voor een utilitaristische beslissing. Tot slot werd er met een zevenpuntsschaal naar de begripelijkheid – *Het dilemma is goed te begrijpen* – en de geloofwaardigheid – *Ik vind het dilemma geloofwaardig* – van de dilemma’s gevraagd.

Na de negen dilemma’s met bijbehorende vragen werd de participant gevraagd om enkele persoonlijke gegevens in te vullen, waaronder zijn geboorteplaats, moedertaal en dialect en welk(e) taal of dialect hij thuis sprak. Daarnaast werd gevraagd hoe de participant zijn taalniveau per taal (Nederlands en dialect) en per taak (spreken, luisteren, schrijven en lezen) inschatte en in welke percentageverhouding hij bij deze taken gebruik maakte van het Nederlands en het dialect (Marian, Blumenfeld & Kaushanskaya, 2007). Ook werd gevraagd naar de leeftijd waarop ze de betreffende taal begonnen te leren (Marian et al. 2007). Tot slot kon de participant zijn e-mailadres opgeven om na het afnemen van het gehele experiment op de hoogte te worden gebracht van het doel en de uitkomst van het onderzoek.

Procedure.

Vooraan in de vragenlijst was een toestemmingsformulier opgenomen, waarin de participanten tekenden voor het anoniem verwerken van de antwoorden. Er werd benadrukt dat deelname geheel vrijwillig was en de participant vrij was om op ieder moment zijn deelname te beëindigen.

Het verzamelen van de gegevens is op geheel willekeurige wijze verricht door van deur tot deur te gaan en geen enkele woning tweemaal aan te doen. De participanten werden aan de voordeur van hun woning benaderd en gevraagd of ze mee wilden werken aan een kort wetenschappelijk experiment bestaande uit een korte vragenlijst van ongeveer vijftien minuten. Bij deelname werd het experiment in de woning van de participant afgenomen in een ruimte naar zijn keuze. Wanneer meerdere participanten in dezelfde woning deel wilden nemen, werden zij binnen dezelfde ruimte van elkaar gescheiden en erop gewezen dat er tijdens het experiment niet overlegd mocht worden. De onderzoeker legde vervolgens uit dat de vragenlijst uit negen korte teksten met een aantal vragen bestond met op het eind nog een afsluitende

vragenlijst. In de introductie van de vragenlijst werd benadrukt dat er geen foute antwoorden waren. De onderzoeker verbleef gedurende het gehele experiment in dezelfde ruimte als de participant. Er werd geen tijdslimiet gesteld, aangezien tijdsdruk de antwoorden van participanten kan sturen door stress (Starcke et al. 2012; Youssef et al. 2012). Desondanks duurde geen enkel experiment langer dan twintig minuten.

Design.

Aangezien de taal – Nederlands of dialect – gemanipuleerd werd, is noodzakelijkerwijs gekozen voor een *between-subjects* design, zodat participanten het doel van het onderzoek niet door zouden krijgen. Daarnaast werd ook de volgorde van de dilemma's op verschillende manieren aangeboden om een volgorde-effect uit te kunnen sluiten. De volgorde werd eerst aan de hand van het dilemmatype gevarieerd (a = IMP₁, PERS₁, LANG₁; b = PERS₂, LANG₂, IMP₂; c = LANG₃, IMP₃, PERS₃), waarna deze dilemmablokken op de zes mogelijke manieren zijn gecombineerd.

RESULTATEN

Eenweg-variantieanalyses met als afhankelijke variabele de gemiddelde uitkomsten van vraag Q2 (bijv. *Een onbekende het spoor op duwen vind ik in deze situatie... verboden (1) – toelaatbaar (4) – verplicht (7)*) bij ieder dilemma en als onafhankelijke variabele de volgorde waarin de dilemma's werden gepresenteerd, wezen uit dat deze volgorde niet van invloed was geweest op de resultaten ($F_{1-6}(5, 77) < 2.3, p > .05$). De variabele Volgorde is daarom niet meegenomen in de analyses. Daarnaast blijkt uit de data dat de vragen over de begrijpelijkheid en de geloofwaardigheid van de dilemma's op verschillende manieren zijn geïnterpreteerd door participanten. Er zal daarom in de analyses geconcentreerd worden op 1) de vraagstelling Q1 waarbij de antwoordalternatieven 'JA' (utilitaristisch) dan wel 'NEE' (deontologisch) waren en 2) de vraagstelling (Q2) waarbij de antwoordalternatieven op een zevenpuntsschaal werden gemeten (1 = deontologisch; 7 = utilitaristisch).

In Tabel 1 en Figuur 2 staan de resultaten van de analyse van vraag Q1 (bijv. *Duw jij de onbekende op het spoor om de vijf werklieden te redden?*). De figuur toont het percentage utilitaristische keuzes per dilemma. De diagrammen zijn uitgesplitst op basis van de taalconditie (Nederlands of dialect) en dilemmatype (IMP, PERS en LANG). Uit een 2 (morele keuze: utilitaristisch *versus* deontologisch) bij 2 (taalconditie: Nederlands *versus* dialect) Pearson's

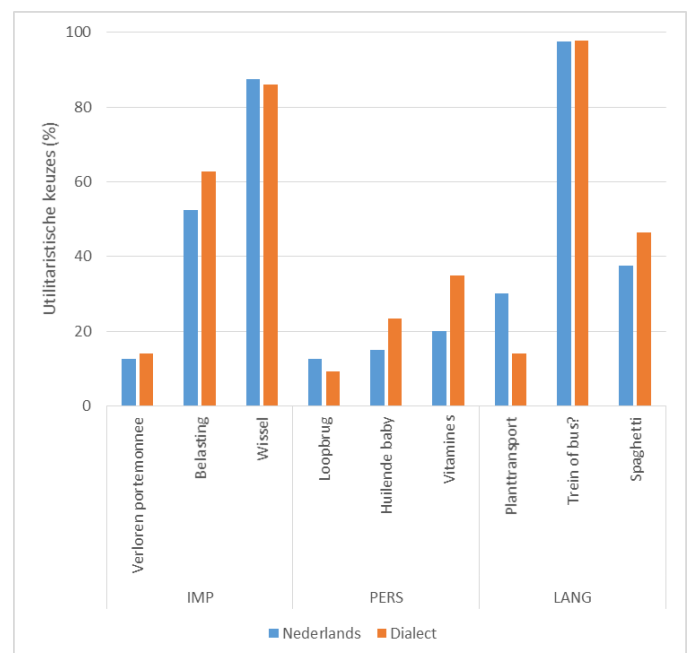
Chi-kwadraattoets bleek bij geen van de dilemma's een significant verschil tussen de keuzes van participanten met de Nederlandse en met de dialectvariant van de vragenlijst ($p > .05$).

Om te bepalen of er wel een interactie bestond tussen het dilemmatype en de taalconditie, werd een 2 (dilemmatype: persoonlijk *versus* onpersoonlijk, *within* gemeten) bij 2 (taalconditie: Nederlands *versus* dialect, *between* gemeten) *Mixed*-variantieanalyse uitgevoerd. De afhankelijke variabele betrof de gemiddelde waarde van de drie beslissingen over de dilemma's behorende bij dat dilemmatype (codering: 'JA' = 1; 'NEE' = 2). De analyse toonde een hoofdeffect van dilemmatype ($F(1, 81) = 93.830, p < .001$). De participanten namen meer utilitaristische beslissingen, wanneer ze geconfronteerd werden met onpersoonlijke dilemma's [$M = 1.47, SD = .23$] dan met persoonlijke dilemma's [$M = 1.81, SD = .23$]. Er werd echter geen interactie van de taalconditie op het dilemmatype gevonden ($F(1, 81) = .218, p = .64$). Het hoofdeffect op dilemmatype werd niet uitgelokt door de taal, waarin de vragenlijst aan de participanten werd aangeboden.

Tabel 1.

De chi-waarde en significantie van de Pearson's Chi-kwadraattoets per dilemma(type), Q1.

Type	Dilemma	χ -waarde	p -waarde
IMP	Verloren portemonnee	.038	.845
	Belasting	.900	.343
	Wissel	.038	.845
PERS	Loopbrug	.219	.640
	Huilende baby	.908	.341
	Vitamines	2.292	.130
LANG	Plantransport	3.142	.076
	Trein of bus?	.003	.959
	Spaghetti	.690	.406

Figuur 2. Percentage utilitaristische keuzes (Q1).

Het percentage participanten dat een utilitaristische beslissing had genomen – *Ja* – per dilemma(type) en per taalconditie.

Bij vraag Q2 (bijv. *Een onbekende het spoor op duwen vind ik in deze situatie... verboden (1) – toelaatbaar (4) – verplicht (7)*) is een *Independent Samples T-Test* uitgevoerd met de beslissingen op de dilemma's als afhankelijke variabele (score 1 tot en met 7) en de taalconditie

(Nederlands *versus* dialect) als onafhankelijke variabele. De resultaten lieten zien dat er geen significant verschil was bij de morele dilemma's ($p > .05$) (zie Tabel 2). Bij de niet-morele dilemma's werd wel een verschil gevonden bij het dilemma 'Planttransport' ($t(80.633) = 2.971$, $p = .004$), maar dit is tegengesteld aan de richting van het *foreign language effect*: wanneer het dilemma werd voorgelegd in het Nederlands vonden de participanten het significant minder verboden om twee keer te rijden voor het planttransport dan wanneer het in het dialect werd voorgelegd. Bij de andere twee niet-morele dilemma's werd geen verschil gevonden ($p > .05$).

Tabel 2.

Het gemiddelde en de standaarddeviatie per dilemma en per taalconditie en de significantie van de *Independent Samples T-Test* ($* = p < .01$), Q2.

Type	Dilemma	Nederlands		Dialect		<i>p</i> -waarde
IMP	Verloren portemonnee	2.10	(.27)	1.67	(.18)	.197
	Belasting	2.98	(.28)	3.30	(.24)	.379
	Wissel	4.88	(.26)	5.44	(.25)	.120
PERS	Loopbrug	1.95	(.25)	1.77	(.23)	.590
	Huilende baby	1.90	(.21)	2.42	(.27)	.135
	Vitamines	2.68	(.29)	2.86	(.29)	.652
LANG	Planttransport	3.78	(.20)	2.93	(.20)	.004*
	Trein of bus?	5.03	(.22)	5.53	(.18)	.070
	Spaghetti	3.53	(.19)	3.77	(.19)	.358

Ook met betrekking tot vraag Q2 werd een 2 (dilemmatype: persoonlijk *versus* onpersoonlijk, *within* gemeten) bij 2 (taalconditie: Nederlands *versus* dialect, *between* gemeten) *Mixed*-variantieanalyse uitgevoerd om te bepalen of er wel een interactie bestond tussen het dilemmatype en de taalconditie. De afhankelijke variabele betrof de gemiddelde waarde van de beslissingen over de dilemma's behorende bij dat dilemmatype (score 1 tot en met 7). De analyse toonde een hoofdeffect van dilemmatype ($F(1, 81) = 133.624$, $p < .001$). De participanten namen meer utilitaristische beslissingen, wanneer ze geconfronteerd werden met onpersoonlijke dilemma's [$M = 3.40$, $SD = .91$] dan met persoonlijke dilemma's [$M = 1.92$, $SD = .80$]. Er werd echter geen interactie van de taalconditie op het dilemmatype gevonden ($F(1, 81) = .134$, $p = .72$). Het hoofdeffect op dilemmatype werd niet uitgelokt door de taal, waarin de vragenlijst aan de participanten werd aangeboden.

DISCUSSIE

In het huidige onderzoek werd getest in hoeverre het *foreign language effect*, een toename in utilitaristische beslissingen in een buitenlandse taal ten opzichte van een moedertaal, ook veroorzaakt kon worden door een regionale taalvariatie. Participanten woonachtig in Limburg kregen morele dilemma's voorgelegd in het Nederlands of in het Heldens dialect. Na ieder dilemma moesten ze 1) telkens afwegen of ze al dan niet de voorgestelde actie zouden uitvoeren (Q1) en 2) op een zevenpuntsschaal aangeven in hoeverre ze de handeling verboden, dan wel verplicht vonden (Q2). Ook werd na ieder dilemma gevraagd hoe begrijpelijk en geloofwaardig de participant het dilemma vond. De vragenlijst werd afgesloten met enkele persoonlijke vragen en een aantal vragen over de taalvaardigheid en het taalgebruik van de participant. Op basis van de gevonden resultaten in Costa et al. (2014a) en Geipel et al. (2015b) en de aanname dat het lezen van dialect, net als het lezen van een buitenlandse taal, een hogere cognitieve belasting vereist, was de verwachting dat het Heldense dialect eveneens een *foreign language effect* zou kunnen ontlokken.

De gevonden resultaten zijn niet in lijn met de hypothese. Er werd geen significant verschil gevonden tussen het oordeel van de participanten die een vragenlijst in het Nederlands of in het Heldens dialect voorgelegd hadden gekregen. Op basis hiervan zou geconcludeerd kunnen worden dat het Heldens dialect, en in bredere zin: regionale taalvariatie, tegen de verwachting in geen *foreign language effect* uitlokt. Deze conclusie is opmerkelijk, aangezien de resultaten van de ingeschatte vaardigheid en de gebruiksfrequentie van beide talen door participanten het tegenovergestelde lijken te voorspellen. De aanname blijkt namelijk juist: dialectsprekers schatten hun vaardigheid in lezen in het dialect significant lager in dan lezen in het Nederlands. Bovendien laten de resultaten uit de vragenlijst zien dat deze taak minder frequent in het dialect worden uitgevoerd. Lezen en schrijven in het dialect is dus moeilijker dan in het Nederlands en het lezen van dilemma's in het dialect zou hierdoor een hogere cognitieve belasting vereisen. Deze verhoogde belasting zou in lijn met eerder onderzoek tot een toename in utilitaristische beslissingen en oordelen moeten leiden (Costa et al. 2014a; Geipel et al. 2015b), maar dit effect blijft uit.

Er is een aantal mogelijke verklaringen voor het uitblijven van een effect. Costa et al. (2014b) vonden dat het *foreign language effect* enkel optreedt, wanneer een dilemma emotioneel geladen is: 'when problems are emotionally neutral, the involvement of heuristic biases in decision making does not seem to be modulated by the language in which the problem is presented' (p. 252). Een dilemma dat emotioneel gezien neutraal is, zal niet door een

buitenlandse taal worden beïnvloed. Dit betekent eveneens dat er een verschil in emotionele betrokkenheid moet zijn bij een taal. Het niet optreden van het *foreign language effect* bij een dialect kan dus veroorzaakt worden, doordat er onvoldoende verschil in emotionele betrokkenheid is tussen het gebruik van het dialect en van het Nederlands. Echter, een lagere leesvaardigheid in een buitenlandse taal leidt wel tot een lagere emotionele betrokkenheid en dit onderzoek alleen is onvoldoende om te stellen dat deze relatie met een dialect niet zou bestaan.

In een andere verklaring wordt gesteld dat morele dilemma's als 'Loopbrug' en 'Wissel' te exotisch zijn (Geipel et al. 2015b). In werkelijkheid wordt slechts een uitzonderlijke enkeling geconfronteerd met dergelijke situaties. Geipel et al. (2015b) stellen dat dilemma's als 'Verloren portemonnee' tastbaarder en voorstelbaarder zijn, waardoor het *foreign language effect* eerder gevonden zou kunnen worden. Bovendien stellen zij dat het scala aan morele dilemma's waar onderzoek mee wordt gedaan te karig is en moet worden uitgebreid om in een breder verband conclusies te verbinden aan de relatie tussen taal en morele beslissingen.

Tekortkomingen

Afgezien van de mogelijke verklaringen is er een aantal punten waarin het huidige onderzoek tekortgeschoten is. Allereerst is het mogelijk dat er geen significant effect gevonden werd door het te beperkte aantal geteste participanten. Dit kan ervoor gezorgd hebben dat er onvoldoende *power* is in het experiment. Geipel et al. (2015b) had berekend dat er minimaal 56 participanten per variabele nodig waren om voldoende *power* te verkrijgen voor zijn tweede experiment (p. 5). In het huidige onderzoek werden er 40 participanten toegewezen aan een Nederlandse vragenlijst en 43 participanten kregen een vragenlijst in het dialect toegewezen.

Een tweede factor die een negatieve invloed heeft gehad op het onderzoek en mede verantwoordelijk kan worden gehouden voor het uitblijven van een effect, zijn inhoudelijke gebreken binnen de dilemma's 'Verloren portemonnee', 'Loopbrug', 'Huilende baby' en 'Wissel'. Bij het dilemma 'Verloren portemonnee' werd door Geipel et al. (2015b) al opgemerkt dat het oordeel mogelijk gestuurd wordt door de wettelijke en sociale norm, dat een verloren portemonnee met inhoud aan de eigenaar geretourneerd dient te worden. Het wegnemen van het geld wordt immers gezien als diefstal. Zij dragen dit eveneens voor als mogelijk sturende factor bij het dilemma 'Loopbrug', waar het duwen van de onbekende gelijkgesteld is aan moord. In een later onderzoek tonen Geipel et al. (2015a) dat een buitenlandse taal inderdaad een minder hevig moreel oordeel uitlokt, wanneer het gaat om het schenden van 'putiy, fairness and loyalty norms' (p. 14). Bij 'Loopbrug' is tevens de

geloofwaardigheid mogelijk een knelpunt, aangezien het twijfelachtig is dat een moderne trein gestopt zal worden door een zwaarlijvig persoon. Bij het dilemma ‘Wissel’ is er sprake van een bestuurdersverantwoordelijk bij de lezer die de beslissing naar verwachting sterk stuurt. In de omschrijving staat namelijk ‘Je zit achter het stuur’ en er wordt in wettelijk opzicht van een bestuurder verwacht dat hij actie onderneemt. Hierdoor wordt de drempel om een utilitaristische beslissing te nemen, verlaagd of zelfs geheel weggenomen, waardoor naar verwachting de piek in Figuur 2 tot stand is gekomen. Waarschijnlijk wordt dit knelpunt opgelost door een wissel langs het spoor te plaatsen en de lezer in de schoenen te zetten van een toevallige passant die de mogelijkheid heeft de hendel van de wissel om te zetten. Het probleem bij het dilemma ‘Huilende baby’ werd door Geipel et al. (2015b) al gesuggereerd: ‘the negative outcome of the action [...] would occur anyway, even if the action were not performed’ (p. 12). Wanneer de actie ondernomen werd, zou enkel de baby sterven en wanneer er geen actie ondernomen werd, zou iedereen, inclusief de baby, om het leven komen. Hoewel nog steeds geldt dat er bij het ondernemen van actie levens worden gered, maakt het in dit geval voor het object van de handeling geen verschil.

De dilemma’s ‘Belasting’ en ‘Vitamines’ lijken wel geschikt voor onderzoek. Bij ‘Vitamines’ is de wederrechtelijkheid ook een thema, aangezien de man zich verzet tegen het verwijderen van zijn nier. De man gaat echter niet dood, waardoor het onwettige karakter van de handeling minder ernstig wordt en de beslissingen van participanten genuanceerder uitvallen. Het dilemma ‘Belasting’ lijkt ook meer genuanceerde beslissingen uit te lokken door een minder ingrijpend onrechtmatig karakter van de handeling, het ontduiken van belasting door privékosten via de zakelijke rekening te laten lopen. Dit laatste dilemma onderscheidt zich echter van alle andere dilemma’s, doordat er geen nadelig gevolg of risico van de handeling genoemd wordt. Hierdoor is de kans groot dat het utilitaristische gehalte van de beslissingen van participanten in dit geval hoger uitvallen dan wanneer niet enkel de voordelen van het dilemma worden belicht.

Naast de gebreken binnen de morele dilemma’s waren er ook problemen met de vragen over de begrijpelijkheid – *Het dilemma is goed te begrijpen* – en de geloofwaardigheid – *Ik vind het dilemma (on)geloofwaardig* – van de dilemma’s. De vragen waren achteraf gezien ambigu gesteld, waardoor de data onbruikbaar werden voor analyse. Bij de begrijpelijkheid was het de bedoeling om te meten hoe duidelijk, leesbaar en vatbaar de tekst was die het dilemma omschreef, maar nu werd de vraag door de participanten ook geïnterpreteerd als ‘hoe begrijpelijk is het, dat een dergelijke situatie als dilemma wordt gezien’, waardoor de vraag eerder iets als voorstelbaarheid lijkt te meten. Veel participanten antwoorden met een ‘1’ (zeer

onbegrijpelijk) op deze vraag en dat is onmogelijk juist bij teksten die met Nederlandse volzinnen zijn opgesteld. De geloofwaardigheid had te maken met een soortgelijk probleem. De participanten leken het op te vatten als of de aannemelijkheid dat het dilemma zich voor zou doen in hun eigen leven of de aannemelijkheid dat dit inderdaad een dilemma betreft. De onduidelijkheid ten aanzien van deze vragen wordt eenvoudig opgelost door in de gehele vragenlijst een duidelijk en consequent onderscheid te maken tussen het dilemma en de tekst. Dit is in dit onderzoek niet het geval geweest.

De vragen bij de dilemma's die de beslissing (Q1) en het oordeel over de handeling (Q2) meten, lijken wel adequaat en toepasbaar binnen hetzelfde experiment. Dit idee wordt met name gesterkt, doordat een utilitaristische beslissing bij Q1 niet altijd tot een utilitaristisch oordeel bij Q2 blijkt te leiden. De vragen lijken elkaar niet op een nadelige manier te beïnvloeden en bovendien twee verschillende mentale toestanden te meten: de actie die de lezer al dan niet onderneemt en het oordeel ten aanzien van die actie. De vragen waren aanvankelijk ook opgesteld met deze tweedeling in gedachte.

Toekomstig onderzoek

Het huidige onderzoek geeft een aantal aanknopingspunten voor verder onderzoek. Voordat er een betekenisvolle conclusie kan worden verbonden aan de relatie tussen regionale taalvariatie en morele dilemma's, zal vervolgonderzoek de besproken knelpunten moeten aanpakken en een experiment met voldoende *power* moeten afnemen. Het is aannemelijk dat het *foreign language effect* onder die voorwaarden wel aan het licht kan worden gebracht. Een dergelijk onderzoek kan op diverse dialecten worden verricht om zo de reikwijdte van het onderzoek uit te breiden. Het is bovendien voorstelbaar dat sprekers van een ander dialect meer in dat dialect lezen of schrijven.

Voorts is in het huidige onderzoek aangetoond dat er een groot verschil is tussen de spreek- en luistervaardigheid en de lees- en schrijfvaardigheid bij dialectsprekers. Dialectsprekers blijken zich bij de eerste twee taken in het dialect vaardiger te voelen en bij de laatste twee in het Nederlands. Nu lag de focus op het lezen van morele dilemma's met als basisuitgangspunt dat dialect een hogere cognitieve belasting zou vereisen, maar vervolgonderzoek zou zich ook kunnen richten op de hogere spreek- en luistervaardigheid in het dialect. Daarbij zou het *foreign language effect* omgekeerd van toepassing kunnen zijn door een hoger(e) normbewustzijn of emotionele betrokkenheid bij het dialect: in het Nederlands worden bij morele dilemma's meer utilitaristische beslissingen genomen dan in het dialect, wanneer de dilemma's auditief worden aangeboden. Aangezien dialectsprekers slechts zelden lezen en schrijven in het dialect en zelfs

meer spreken en luisteren in het dialect dan in het Nederlands, is het praktisch belang van een dergelijk onderzoek veel groter.

Het auditief aanbieden van de morele dilemma's geeft bovendien een mogelijkheid om de invloed van accenten op morele dilemma's te onderzoeken. Dixon et al. (2002) toonden aan dat verdachten met een regionaal accent meer schuldig bevonden werden dan verdachten met een standaard accent en uit het experiment uit Lev-Ari (2015) bleek dat het volgen van een instructie die door een niet-moedertaalspreker gegeven wordt, meer moeite kost dan wanneer de instructie door een moedertaalspreker gegeven wordt. Ook zouden er minder details opgenomen worden, waardoor informatie minder genuanceerd wordt ontvangen. Accent heeft dus aantoonbaar invloed op beslissingsprocessen en het verwerken van spraak met een accent vergt een hogere cognitieve belasting. Deze twee principes liggen ook aan de basis van het *foreign language effect* (Costa et al. 2014a; Geipel et al. 2015b) en het is mogelijk dat slechts een accent van een niet-moedertaalspreker al een dergelijk effect uitlokt.

Al met al is het onderzoek naar de relatie tussen dialect en beslissingen bij morele dilemma's nog niet afgerond. Waar het huidige onderzoek geen significante relatie tussen beide vond, schoot het eveneens tekort in de opgestelde dilemma's en de *power* in het experiment. De toekomst zal uitwijzen of het *foreign language effect* zich enkel tot buitenlandse taalvariatie beperkt, of toch niet.

REFERENTIES

Cipolletti, H., McFarlane, S., & Weissglass, C. (2016). The moral foreign-language effect. *Philosophical Psychology*, 29 (1), 23-40.

Costa, A., Foucart, A., Sayuri, H., Aparici, M., Apesteguia, J., Heafner, J. & Keysar, B. (2014a). Your morals depend on language. *PLOS ONE*, 9 (4), e94842.

Costa, A., Foucart, A., Arnon, I., Aparici, M. & Apesteguia, J. (2014b). "Piensa" twice: On the foreign language effect in decision making. *Cognition*, 130, 236-254.

Costa, A., Hayakawa, S., Foucart, A. & Keysar, B. (2016). Using a foreign language changes our choices. *Trends in Cognitive Sciences*, 20 (11), 791-793.

Dewaele, J.M. (2004). Blistering barnacles! What language do multilinguals swear in?! *Estudios de Sociolingüística*, 5 (1), 83-105.

- Dixon, J. A., Mahoney, B., & Cocks, R. (2002). Accents of guilt? Effects of regional accent, 'race' and crime type on attributions of guilt. *Journal of Language and Social Psychology, 21*, 162-168.
- Geipel, J., Hadjichristidis, C. & Surian, L. (2015a). How foreign language shapes moral judgment. *Journal of Experimental Social Psychology, 59*, 8-18.
- Geipel, J., Hadjichristidis, C. & Surian, L. (2015b). The foreign language effect on moral judgment: The role of emotions and norms. *PLOS ONE, 10* (7), e0131529.
- Geipel, J., Hadjichristidis, C. & Surian, L. (2016). Foreign language affects the contribution of intentions and outcomes to moral judgment. *Cognition, 154*, 34-39.
- Greene, J. & Haidt, J. (2002). How (and where) does moral judgment work? *Cognitive Sciences, 6* (12), 517-523.
- Greene, J., Morelli, S., Lowenberg, K., Nystrom, L. & Cohen, J. (2008). Cognitive load selectively interferes with utilitarian moral judgment. *Cognition, 107*, 1144-1154.
- Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review, 108*, 814-834.
- Keysar, B., Hayakawa, S.L. & An, S.G. (2012). The foreign-language effect: Thinking in a foreign tongue reduces decision biases. *Psychological Science, 23* (6), 661-668.
- Lev-Ari, S. (2015). Comprehending non-native speakers: Theory and evidence for adjustment in manner of processing. *Frontiers in Psychology, 5*, 1546.
- Marian, Blumenfeld, & Kaushanskaya (2007). The language experience and proficiency questionnaire (LEAP-Q): Assessing language profiles in bilinguals and multilinguals. *Journal of Speech Language and Hearing Research, 50* (4), 940-967.
- Starcke, K., Ludwig, A.C. & Brand, M. (2012). Anticipatory stress interferes with utilitarian moral judgment. *Judgment and Decision Making, 7* (1), 61-68.
- Thomson, J. (1985). The trolley problem. *Yale Law Journal, 94*, 1395-1415.
- Youssef, F.F., Dookeeram, K., Basdeo, V., Francis, E., Doman, L., Ditshotlo, P. & Legall, G. (2012). Stress alters personal moral decision making. *Psychoneuroendocrinology, 37* (4), 491-498.

APPENDIX IA

*** Vragenlijst in de basisvolgorde (Nederlands) ***

Instructie

Beste participant,

Je staat op het punt om deel te nemen aan een kort onderzoek over dilemma's. Dit onderzoek wordt afgenomen door ondergetekende, student van de Radboud Universiteit Nijmegen, en het afnemen van deze enquête is onderdeel van de bachelorscriptie. De enquête bestaat uit het reageren op dilemma's en het invullen van persoonsgegevens. Je deelname is geheel vrijwillig en je mag op ieder gewenst moment stoppen. Je antwoorden zijn strikt vertrouwelijk en worden anoniem verwerkt. Alvast hartelijk dank voor je medewerking.

Daan de Reuver

Voordat je van start gaat, dien je te letten op onderstaande punten:

1. Vul iedere pagina volledig in voordat je verder bladert;
2. Je mag niet terugbladeren of vooruit bladeren.

Door hieronder je paraaf te zetten, geef je toestemming om je gegevens anoniem te laten verwerken voor ons onderzoek.

Paraaf: _____

Hierna volgen negen dilemma's. Na het lezen van ieder dilemma dien je aan te geven wat je in een dergelijke situatie zou doen. Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is. Er zijn geen goede of foute antwoorden.

1. Verloren portemonnee

Je loopt door de straat als je langs een portemonnee loopt die op de grond ligt. Je opent de portemonnee en komt erachter dat deze honderden euro's in contanten bevat, maar ook het rijbewijs van de eigenaar. Uit de creditcards en andere spullen in de portemonnee blijkt dat de eigenaar heel erg rijk moet zijn. Jij hebt daarentegen veel meegemaakt de laatste tijd en je zou echt wat extra geld kunnen gebruiken. Je overweegt om de portemonnee terug te sturen zonder het geld, zodat je het geld zelf kunt houden.

Houd jij het geld dat in de portemonnee zit om zo meer geld voor jezelf te hebben?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Het houden van het geld in de portemonnee vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Geloofwaardig

2. Loopbrug

Een op hol geslagen tram dendert over het spoor richting vijf werklieden die gedood zullen worden als de tram zijn koers vervolgt. Jij staat op een loopbrug boven het spoor, tussen de naderende tram en de vijf werklieden. Naast je op de loopbrug staat een onbekende die heel fors is. De enige manier waarop je de levens van de werklui kunt redden, is door deze onbekende man van de brug op het spoor te duwen, zodat zijn forse lichaam de tram zal stoppen. De onbekende zal sterven als je dit doet, maar de vijf werklieden zullen gered zijn.

Duw jij de onbekende op het spoor om de vijf werklieden te redden?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Een onbekende het spoor op duwen vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Geloofwaardig

3. Planttransport

Je hebt een aantal planten gekocht en moet ze nu naar huis brengen. De winkel is ongeveer vijf kilometer van je huis vandaan. Je hebt plastic in de kofferbak van je auto gelegd. Dit plastic kan de modder van de meeste planten die je hebt gekocht opvangen.

Rijd jij twee keer om de bekleding van je auto te beschermen tegen de modder?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Twee keer rijden vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Geloofwaardig

4. Huilende baby

Vijandige soldaten bezetten je stad. Ze hebben de opdracht om alle achtergebleven bewoners te doden. Jij en een aantal andere inwoners hebben dekking gezocht in de kelder van een groot huis. Buiten hoor je de stemmen van soldaten die gekomen zijn om waardevolle spullen te zoeken in het huis. Jouw baby begint hard te huilen. Je bedekt zijn mond om het geluid te dempen. Als je je hand van zijn mond haalt, zal het huilen de aandacht van de soldaten trekken en zij zullen jou, je kind en de andere mensen die zich in de kelder verstoppen, doden. Om jezelf en de anderen te redden, moet je je kind laten stikken tot hij sterft.

Laat jij je kind stikken om jezelf en de andere inwoners te redden?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Het kind laten stikken, vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Geloofwaardig

5. Trein of bus?

Je moet van Nijmegen naar Amsterdam reizen om een bijeenkomst bij te wonen die om twee uur start. Je kan de trein of de bus nemen. Wanneer je de trein neemt ben je net op tijd voor de bijeenkomst. De bus komt een uur eerder aan, maar deze bus is soms een paar uur te laat vanwege drukte in het verkeer. Het zou fijn zijn als je een extra uur voor de bijeenkomst had, maar je mag écht niet te laat komen.

Neem jij de trein in plaats van de bus om zeker te weten dat je op tijd komt voor je bijeenkomst?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Het nemen van de trein in plaats van de bus vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Geloofwaardig

6. Belasting

Je bent de eigenaar van een klein bedrijf dat de eindjes aan elkaar probeert te knopen. Het komt in je op dat je je belastingen zou kunnen verlagen door te doen alsof sommige persoonlijke uitgaven zakelijke uitgaven zijn. Je zou bijvoorbeeld kunnen doen alsof de stereo-installatie in je slaapkamer gebruikt wordt in de lounge ruimte op kantoor of dat je etentjes met je partner etentjes met cliënten zijn.

Doe jij alsof bepaalde persoonlijke uitgaven zakelijke uitgaven zijn om zo je belastingen te verlagen?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Doen alsof persoonlijke uitgaven zakelijke uitgaven zijn, vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelooftwaardig

7. Spaghetti

Je hebt besloten dat je zuiniger wilt leven. Gisteren heb je spaghetti met verse ingrediënten gemaakt voor twee dagen. Nu je thuis bent, heb je toch niet zo'n zin in die spaghetti. Als je het vandaag niet opeet, kun je het morgen eten.

Haal jij iets af waar je meer zin in hebt dan in de spaghetti?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Eten afhaken vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Geloofwaardig

8. Wissel

Je zit achter het stuur van een op hol geslagen tram die op een wissel afrijdt. Op het linkerspoor zijn vijf mensen aan het werk. Op het rechterspoor werkt een enkel persoon. Als je niets doet zal de tram het linkerspoor opgaan en de vijf mensen doden. De enige manier om de dood van deze mensen te voorkomen is het omzetten van een knopje dat ervoor zorgt dat de tram van spoor wisselt en de dood van één persoon zal veroorzaken.

Druk jij het knopje in om zo het leven van de vijf mensen te redden?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Het knopje indrukken, vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Geloofwaardig

9. Vitamines

Jij bent de leider van een bergsportexpeditie die gestrand is in de wildernis. Jouw expeditie bestaat onder andere uit een familie van zes die een genetisch veroorzaakt vitaminetekort heeft. Bij een aantal mensen bevatten de nieren grote hoeveelheden van die vitamine. Er is een zo'n persoon in jouw groep. De enige manier waarop je de zes levens van die familie kunt redden is door een van de nieren van de man te verwijderen om zo de noodzakelijke vitamines uit de nier halen. De man zal niet sterven als je dit doet, maar zijn gezondheid zal achteruitgaan. De man verzet zich tegen dit plan, maar jij hebt de macht om te doen wat jou goed lijkt.

Verwijder jij met dwang de nier van de man om de levens van de zes mensen met het vitaminetekort te redden?

(Omcirkel het antwoord dat op jou van toepassing is)

Ja / Nee

Het verwijderen van de nieren vind ik in deze situatie...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is. 1 = verboden, 4 = toelaatbaar, 7 = verplicht)

Verboden 1 2 3 4 5 6 7 Verplicht

Het dilemma is goed te begrijpen.

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Helemaal mee oneens 1 2 3 4 5 6 7 Helemaal mee eens

Ik vind het dilemma...

(Omcirkel het cijfer dat op jou van toepassing is)

Ongeloofwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelooftwaardig

Persoonlijke gegevens:

Geslacht: m / v
 Leeftijd: jaar
 Hoogst genoten opleiding: VMBO / Havo / VWO / MBO / HBO / WO
 Anders, namelijk

In welk land ben je geboren?

In welk(e) stad / dorp ben je geboren?

Wat is je moedertaal?

Spreek je een dialect en zo ja, welk?

Welk(e) taal / dialect spreek je thuis?

Hoe schat jij per taak jouw taalniveau in?

(Gebruik hierbij de volgende schaal: 1 = geen kennis, 2 = beginner, 3 = gemiddeld, 4 = gevorderd en 5 = zoals mijn moedertaal)

Taal	Spreken	Luisteren	Schrijven	Lezen
Nederlands				
Dialect				

Op welke leeftijd (in jaren) begon jij met het leren van deze taal / dit dialect?

Taal	Leeftijd
Nederlands	
Dialect	

Hoe frequent maak je per taak gebruik van jouw moedertaal of dialect?

(Gebruik percentages bij je antwoord. Het totaalpercentage moet per taak op 100% uitkomen)

Taal	Spreken	Luisteren	Schrijven	Lezen
Nederlands				
Dialect				

EINDE

Hartelijk dank voor jouw deelname. Je mag de ingevulde enquête weer inleveren bij de student. Ben je benieuwd naar het doel en de uitkomst van het onderzoek? Laat dan hier het e-mailadres achter. Je wordt dan na het afnemen van alle enquêtes op de hoogte gebracht.

Ja, ik wil op de hoogte gehouden worden:

.....

APPENDIX I_B

*** Vragenlijst in de basisvolgorde (Heldens dialect) ***

Instructie

Beste participant,

Je staat op het punt om deel te nemen aan een kort onderzoek over dilemma's. Dit onderzoek wordt afgenomen door ondergetekende, student van de Radboud Universiteit Nijmegen, en het afnemen van deze enquête is onderdeel van de bachelorscriptie. De enquête bestaat uit het reageren op dilemma's en het invullen van persoonsgegevens. Je deelname is geheel vrijwillig en je mag op ieder gewenst moment stoppen. Je antwoorden zijn strikt vertrouwelijk en worden anoniem verwerkt. Alvast hartelijk dank voor je medewerking.

Daan de Reuver

Voordat je van start gaat, dien je te letten op onderstaande punten:

1. Vul iedere pagina volledig in voordat je verder bladert;
2. Je mag niet terugbladeren of vooruit bladeren.

Door hieronder je paraaf te zetten, geef je toestemming om je gegevens anoniem te laten verwerken voor ons onderzoek.

Paraaf: _____

Noe vollege nege diellemma's. Nao ut laeze van idder diellemma kense aangaewe wasse zoeis doon in zon siettwasie. Umsirkel ut antjwaord det op dig van toepassing is. D'r zien gen gojje of foute antwoorde.

1. Portemenee kwiet

Doe löps door de sjtraot asse langs un portemenee löps dae oppe grongk lig. De maks de portemenee aop, en kums d'rachter det dae hongerde euro's in contante bevat, en aug ut riebewies vanne eigenaer. Oeht de creditcards en anger grei in de portemonnee blik det de eigenaer hiel vuul moos mot höbbe. Digzelluf hees de letste tiehd keivuul metgemak, en doe kens get extra geld good gebroeke. Doe overwaegs um de portemonnee truuk te sjture zonger ut geld, zoedesse ut geld zelluf kens haoje.

Helse ut geldj det in de portemenee zit, zoedesse mier geld veur digzelf hees?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

Ut haoje van ut geldj in de portemenee ving ig in deze siettwasie...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verboaje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sjnappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

2. Laupbrök

Unne op hol gesjlage trem raost euver ut sjaor richting vief werkluij die zekers verongelökke as d'n trem dezellufde weeg blief gaon. Doe sjteis oppe laupbrök baove ut sjaor, tösse de naderende trem en de vief werkluij in. Naeve dig oppe laupbrök sjiteit unne onbekinde, dae behuurlik fors is. De einsige meneer wiesse de werkluij kens redde, is door deze onbekinde van de brök aaf te duuje, zoedet zien forse lief d'n trem zal sjtoppe. De onbekinde zal doëdgaon asse dit duis, mer de vief werkluij zölle gered zien.

Duujse de onbekinde ut sjaor op um de vief wirkluij te redde?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

Unne onbekinde ut sjaor op duuje ving ig in dees sietwase...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verboaje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sjanappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

3. Verveur van plentjes

Doe hees un gas plentjes gekog en die mosse noe nao hoes bringe. De winkel is zoeket vief kiellemaeter van dien thoes aaf. Doe haes plestik in ut koffer van diene auto gelag. Dit plestik ken d'n drek van de meiste plentjes diese gekog hees opvange.

Riesse twieje kier um de bekleijing van dien auto te besjerme taege d'n drek?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

Twieje kier rieje ving ig in dees sietwasië...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verbaoje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sjenappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

4. Bääkende beebie

Dien stedje wuurd in bezit genaome door vijandige soldaote. Ze höbbe de opdrag um alle agtergebleve bewoëners um zeip te helluppe. Dig, en get angere inwoëners höbbe dekking gezog in de kelder van un groëte kliep. Boete huurse de sjtumme van soldaote die grei van waerd in ut hoes zeuke. Dienen blaag begint keihel te bääke. Doe hels dien handj euver ut muundje um ut geluud te dempe. Asse dien handj weg haols, zal ut bääke de aandag van de soldaote trekke, en die zalle dig, dien kindj, en de angere die in de kelder verborge zitte, doëd make. Um digzelluf en de angere te redde, mossie dien kindj laote sjtikke wies ut sjterf.

Luetse dien kingk sjtikke um digzelluf en de angere inwoëners te redde?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

Ut kingk laote sjtikke ving ig in dees siettwasie...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verboaje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sijnappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

5. Trein of bus?

Doe mos van Nijmege nao Amsterdam reize veur un beejeinkoms die um 2 oor begintj. Doe kens of met d'n trein gaon, of met de bus. Asse met d'n trein geis busse net oppe tiehd veur de beejeinkoms. De bus kump un oor ierder aan, mer döks is de bus un gas oor te laat door de drökte in ut verkier. Ut zoel sjiek zien asse un paar oor extra zoels höbbe veur de beejeinkoms, mer doe kens eg neet te laat komme.

Geisse met de trein in plaats van met de bus zoedesse zeker wets desse op tiehd bus veur dien beejeinkoms?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

D'n trein pakke in plaats van de bus ving ig in dees siettwasie...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verboaje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sjanappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

6. Belastinge

Doe hees zelluf un klein bedriefke det de eindjes aan elkaar probeert te knuipe. Doe bedinks dig desse de belastinge kens verliëge door te doon asof sommige persoënlikke oetgaves zakelikke oetgaves zoeje zien. Doe kens bieveurbeeld doon asof de sjtereoinstallasie op dien sjaopkaemerke gebroek wuurd in de loungeruumte op ketoer, of det aete met diene partner aete met klante zoej zien.

Duisse asof bepaalde persoënlikke oetgave zakelikke oetgave zien zoedesse dien belastinge kens verliëge?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

Doon asof persoënlikke oetgave zakelikke oetgave zien, ving ig in dees siettwasie...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verboaje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sjenappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

7. Spaghetti

Doe hees dig veurgenome get zuuniger aan te doen. Gister heesse spaghetti met vers grei gemak veur twieje daag. Noe se thoes bös, heesse tog neet zon zin in spaghetti. Asse ut vandaag neet opets, kense ut merge nog aete.

Haolse get aaf waose mier zin in hees as in de spagettie?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

Aete aafhaole ving ig in dees siettewasie...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verbaoje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sjenappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

8. Wissel

Doe zits aan ut sjuur van unne op hol gesjlage trem dae op un wissel aafgeit. Op ut linkersjpaor zien vijf miense aan ut werruk. Op ut regtersjpaor werktj d'r mer eine. Asse niks duis zal d'n trem ut linkersjpaor opgaon en de vijf werkluj euverrieje. De enige meneer um d'n doëd van dees miense te veurkomme is ut umzette van un knuupke det d'r veur zörreg det d'n trem van sjaor wisseltj en d'n doëd van ein persoën zal veroorzake.

Duujs dig oppe knope um zoë ut laeve van de vijf miense te redde?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

Ut knuupke induuje ving ig in dees sietwasië...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verboaje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sjenappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

9. Vietamientjes

Doe bus de leider van un bergsjportexpediesie dae gesjtrandj is inne wildernis. Dien expediesie besjiteit onger angere oeht un femielie van zes man die un geneties veroorzaaktj vietamienetekort haet. Bey un aantal miense höbbe de neere groöte hoeveelhede van die vietamiene. Ein van zon miense zit in diene groep. De einsige meneer desse ut laeve van die zes miense kens redde is door ein van de neere van de man te verwijdere um de noedzakelikke vietamienes oeht de neer te haole. Dae man zal neet doëdgaon asse dit duis, mer zien gezondheid zal agteroehtgaon. De man verzet zig taeye dit plan, mer doe haes de mag um te doon wie ut dig good liek.

Verwijderse met dwang de neer van de man um de laeves van de zes miense met ut vietamienetekortj te redde?

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Jao / Nae

Ut verwijdere van de neere ving ig in dees sietwasië...

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is. 1 = verboaje, 4 = ut moog, 7 = verplig)

Verbaoje 1 2 3 4 5 6 7 Verplig

Ut diellemma is good te sjanappe

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Gaar NEET met ens 1 2 3 4 5 6 7 Gans met ens

Ig ving ut diellemma

(Umsirkel ut antjwaordj det op dig van toepassing is)

Ongelufwaardig 1 2 3 4 5 6 7 Gelufwaardig

Persoonlijke gegevens:

Geslacht: m / v
 Leeftijd: jaar
 Hoogst genoten opleiding: VMBO / Havo / VWO / MBO / HBO / WO
 Anders, namelijk

In welk land ben je geboren?

In welk(e) stad / dorp ben je geboren?

Wat is je moedertaal?

Spreek je een dialect en zo ja, welk?

Welk(e) taal / dialect spreek je thuis?

Hoe schat jij per taak jouw taalniveau in?

(Gebruik hierbij de volgende schaal: 1 = geen kennis, 2 = beginner, 3 = gemiddeld, 4 = gevorderd en 5 = zoals mijn moedertaal)

Taal	Spreken	Luisteren	Schrijven	Lezen
Nederlands				
Dialect				

Op welke leeftijd (in jaren) begon jij met het leren van deze taal / dit dialect?

Taal	Leeftijd
Nederlands	
Dialect	

Hoe frequent maak je per taak gebruik van jouw moedertaal of dialect?

(Gebruik percentages bij je antwoord. Het totaalpercentage moet per taak op 100% uitkomen)

Taal	Spreken	Luisteren	Schrijven	Lezen
Nederlands				
Dialect				

EINDE

Hartelijk dank voor jouw deelname. Je mag de ingevulde enquête weer inleveren bij de student. Ben je benieuwd naar het doel en de uitkomst van het onderzoek? Laat dan hier het e-mailadres achter. Je wordt dan na het afnemen van alle enquêtes op de hoogte gebracht.

Ja, ik wil op de hoogte gehouden worden:

.....